

A polgárosodás kora

Szigetvár városra emlékezve nemcsak a társadalmi köztudat, hanem a város-lakosság is a kitüntetett hősi időszakot idézi, ami a Civitas Invicta címmel lett elismerve. 1530-tól 1566-ig a vár elestének időszaka áll a történelmi érdeklődés középpontjában. Zrínyi és daliái, Szüleymán és ostromló serege. Kevésbé ismertek az 1689. évi visszafoglalási események, amelyek ugyancsak sok életet követeltek a generációk óta itt élő városlakó törökök és várvédő katonák közül.

Szigetvári trilógiámban, a *Szigeth pajzsai*, *Szigeth fekete virágai* és a *Handzsár a tükörben* című könyveimben részletesen, a krónikás pontosságával megírtam azt a 159 évet, 1530-tól, a vár első ostromától, 1689-ig, a vár visszafoglalásáig, amit az itt lakók átélhettek. E könyvek Erdal Salikoglu fordításában megjelentek Törökországban. A 2016. évi 450. évforduló újra fokozott figyelmet fordított a hősi városra. Emlékezetes ünnepek voltak államfői látogatásokkal, és eddig sosem látott érdeklődéssel és részvétellel. S mint az lenni szokott, ahogy perdülnek a naptár lapjai, ismét csendesség költözött a környékre, miként volt ez annak idején is.

Szigetvár életének alakulását a visszafoglalás után Gózszy Zoltán *Szigetvár története a 18. században* című, a Szigetvári Kultúra és Zöld Zóna Egyesület és a Szigetvári Várbaráti Kör kiadásában 2012-ben megjelent könyvében megírta. A kötet megerősített abban, hogy az eleve elrendelt sors legfeljebb formájában változik. Továbbá, hogy a nagy események bekövetkezése után hajlamosak vagyunk megállni és azon elmélkedni, vajon kevésbé érdekesek-e az utána történetek.

Szigetváron 1566-ban vége lett a háborús időnek. Magyar lakossága az ostrom elől elmenekült, avagy a harcok során elvesztette életét, illetve rabszolgapiacokra került. Az ezt követő másfél évszázadban nem jellemző, hogy az újonnan jövő magyarok a török város falai közé települnek. A vártól távol, Szemléknek, avagy Turbéknek nevezett hely közelében telepedtek le egy református lelkész, Vidacs István vezetésével.

A városfalon belül a törökön kívül szerb, bosnyák, elvtve zsidó és cigány családok éltek. A város visszafoglalásakor a hétezerből mindössze ötszáz túlélő török polgárt és katonát evakuálták. 1689-től szerbek, bosnyákok, horvátok, németek és magyar családok is betelepültek. Szigetvár szabad királyi város volt, kamarai igazgatás alatt állt. *Magnum Szigeth* külön birtokot jelentett, ami alatt a város és a környező földjei értendők. Az *Arx Szigeth* pedig a várat jelentette, amiben császári katonaság állomásozott és igazgatásilag elkülönült a várostól.

Szigetvár a megváltozott katonai viszonyok következtében egyre inkább elvesztette stratégiai jelentőségét. Három fejlődő megye, Baranya, Tolna, Somogy hátárán volt, bár közigazgatásilag Somogyhoz tartozott, korábbi központ jellege egyre inkább megszűnt. Ehhez járult természeti adottsága, ami korlátozta a mezőgazdasági művelést, tekintettel fekvésére, talajviszonyaira. Ennek okán lehetőségei kisebbek voltak, mint a környező megyéknek. A kereskedelem és a kézművesség ezt a hátrányt nem tudta oly mértékben pótolni, hogy az intenzív gazdasági fejlődést eredményezett volna.

A Habsburg Birodalmat a hét évig tartó örökösödési háború megviselte, bevételekre volt szüksége. Ennek következtében Mária Terézia a Magyar Kamara közreműködésével 1748-ban Szigetvárt eladta. Ezzel a helység elvesztette szabad királyi város státuszát, mezőváros lett, amit adtak és vettek a különböző földbirtokosok.

A város kettős irányítás alá került. Elsősorban ehhez joga a tulajdonosnak, a földbirtokosnak volt, aki adót szedett, robotot követelt, és minden korábban szerzett jogában korlátozni igyekezte a lakosságot. Beleértve a bormérést és vásártartást, legelők használatát, és azt is meghatározhatta, hogy ki költözhet be a városba, vagy kit kellett kiutasítani.

A másik irányító a magisztrátus volt, amelynek tagjait a polgárok szabadon maguk közül választották: a bírót, az esküdteket, a jegyzőt, egyéb tisztségviselőket és hajdúkat alkalmaztak. Aki Szigetváron házzal vagy telekkel rendelkezett, mint városlakónak ki kellett vennie a részét a terhekből, kivéve a várban szolgáló tiszteket. Aki ingatlannal rendelkezett, az polgár volt, városlakó. *A magisztrátus nem tett különbséget, és külön kiemelte, hogy azokat a cigányokat és zsidókat, akik itt laktak, polgároknak kellett tekinteni.* Ez Szigetvár sajátossága volt, mert más mezővárosban, mint pl. Kanizsán, polgárnak lenni kiváltságot jelentett. (Somogy Megyei Levéltár XIII.8. Czindery család iratai. Fasc.156.No.6135.)

A magisztrátus képviselte a földbirtokossal szemben a város érdekeit. A város rendszeresen perben állt a birtokossal, védve korábbi szabadságjogait. A pereskedés hevessége nagyban függött a földesúr viselkedésétől. Annak igénye nélkül, hogy részletesebben foglalkoznék az egyes birtokosokkal, csak megemlítem: az első birtokosa báró Neffczern Jakab János volt, majd eladta Szily Ádámnak, aki aztán egy idő után továbbadta a toponári kastélyában élő Festetics Lajosnak. Festetics az addigi birtokosok közül a legrosszabb viszonyba került a várossal. Nemegetszer önkényesen elfogatta a magisztrátus tagjait, Toponáron a kastélya börtönébe napokra bezáratta, de előfordult az is, hogy megbotoztatta őket.

Pert per követett az úriszéken, majdan a táblabíróságon hivatkozva az eljárások során a város hősi múltjára, többnyire a birtokosnak adva igazat, ami a szigetváraikat még elszántabbá tette ősi jogaik védelmében.

„A város, jogaira hivatkozva gyakran idézte a Comissio Caraffinát. A vármegye megvizsgálta az abban foglaltakat, és arra a következtetésre jutott, hogy az érvénytelen, és a város magán birtokba adásával nem változott a szigetiek státusza, hiszen csak a tisztességes keresztény élet szabályát fogalmazta meg a panaszaiukat kivizsgáló bizottság. »Erre azért volt szükség, mert a város lakói a török uralom alatt egyfajta szabadabb életvitelhez szoktak, és felszabadulásuk után vissza kellett szokniuk a korábbi keresztényi normákhoz.« (Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága Új- és Legújabb Kori Történeti Osztály, Újkori Gyűjtemény. Szigetvár. Sz.58.151.1.798)

Ebből levonható következtetés, hogy a török uralom alatt közigazgatásilag szabadabb életük volt a városlakóknak, mint később a földesúri időkben. De nem csak ezért akarták visszaszerezni szabad királyi város státuszukat. A város hősi múltja nem fért össze a középkorival hasonló földesúri alávétettséggel.

Ténykérdés, hogy a hódoltság alatt Magyarországon falvak és városok szűntek meg és a lakosság létszáma csökkent. De az is ténykérdés, hogy az akkori viszonyokban a magyar nemesség megosztott volt. Nemcsak Habsburg Ferdinánd és Miksa pártján a Királyi Magyarorszáért harcoltak magyar nemesek és katonáik a török ellen, hanem Szapolyai János – aki Szüleymánnek köszönhette királyságát –, majd János Zsigmond az országgyűlés által megválasztott, de koronázatlan János király a törökökkel szövetségben, a habsburgi királypártiakkal szemben, az oldalukon álló magyarokkal. Arra is találni adatokat, hogy a föld egyszerű munkásai, a polgárok nemegyszer választották inkább a török uralom biztonságát, mint az éppen érdeküknek megfelelően pártjukat váltogató főurak Habsburg királyi védelmét.

Szigetvár történetének alakulása az okból is több mint érdekes, mert a felszabadulással csak bizonyos ideig, a szabad királyi városi státusz meglétéig volt meg az akkor lehetséges önrendelkezése. Ezt követően ismételt harcolnia kellett, de most nem a szabályák döntötték el a szigetváriak sorsát, hanem a bírói pulpituson ülők.

Elmondhatni tehát, a város évszázadokon keresztül vívta harcait, hol szabályával, hol perekkel, ragaszkodva szabadságához. S ez utóbbinak, a török utáni időknek tanúi voltak a Ferenc-rendi szerzetesek, akik a város visszafoglalása után itt kolostort építettek. 1952-ig, míg a rákosista politika el nem üldözte őket, szigetváriak voltak. Néma tanúként a kolostor épülete megmaradt, jelenleg zeneiskola...

A 450. évfordulón nem a XVI. századi ellentétet kellett hangsúlyozni, és a két nemzetet az évszázadokkal ezelőtti eseményekért minősíteni. A mai törökök mit sem tehetnek arról, mi volt a szüleymáni idők politikája, miként a mai magyarok sem felelhetnek eleik kalandozáskori pusztításaiért. A török nemzet barátként, nem túlzás állítani, rokoni szeretettel fordul felénk. Az sem felejthető, hogy az utóbbi évszázadokban katonai szövetségesek voltunk, és egyedül ők nem árultak el bennünket az elsőnek nevezett világháborúban, az antanttal vívott élet-halál harcunk során.